

DECRETA SIXTI SECUNDI

A

EX EODEM UT SUPRA.

EX GRATIANO (2 q. 6 et 5 q. 6).

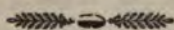
Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravi apud primatem dioceseos, aut penes universalis apostolicæ Ecclesiæ papam judicetur.

Super appellatione, alterius provinciæ iudices audire non oportet.

Si quis clericus super quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones : nec existimet eum accusator suos alibi, aut longius ad iudicium protrahendum.

EPISTOLÆ

QUÆ AD SIXTUM II, PAPAM ET MARTYREM ATTINENT.

EPISTOLÆ I. DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI AD SIXTUM PAPAM FRAGMENTA.

Dionysius epistolas memorat a se scriptas tum ad Stephanum papam, tum ad Dionysium et Philemonem presbyteros, de baptismo hæreticorum et de hæresi Sabelliana.

I. Antea quidem litteras scripserat (Stephanus) B de Heleno et de Firmiliano, ac de omnibus per Ciliciam et Cappadociam cunctasque finitimas provincias constitutis, testans sese ob eandem illam causam ab illorum communione discessurum, quod hæreticos rebaptizarent. Ac vide negotii gravitatem. Re enim vera in maximis, ut audio, episcoporum conciliis decretum est, ut qui ab hæresi veniunt, primum doctrina instituti [catholica] ac deinde veteris et impuri fermenti sordibus per baptismum purgantur. De his omnibus illum rogans et obtestans litteras misi.

Ἐπεστάλκει μὲν οὖν πρότερον (Στέφανος) καὶ περὶ Ἑλένου καὶ περὶ Φερμιλιανοῦ, καὶ πάντων τῶν τε ἀπὸ τῆς Κιλικίας καὶ Καππαδοκίας καὶ Γαλατίας, καὶ πάντων τῶν ἐξῆς ὁμορούντων ἔθνων. ὡς οὐδὲ ἐκείνοις κοινωνήσων διὰ τὴν αὐτὴν αὐτῆν αἰτίαν, ἐπειδὴ τοὺς αἰρετικούς, φησὶν, ἀναβαπτίζουσι. καὶ σκόπει τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. ὄντως γὰρ δόγματα περὶ τούτου γέγονεν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἐπισκόπων συνόδοις, ὡς πυνθάνομαι ὥστε τοὺς προσίοντας ἀπὸ αἱρέσεως, προκαταχρηθέντας, εἶτα ἀπολούσασθαι, καὶ ἀνακαθαίρεισθαι τὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου ζύμης ῥύπον. καὶ περὶ τούτων αὐτοῦ πάντων δεόμενος ἐπέστευλα.

Et aliquanto post prosequitur Dionysius.

2. Sed et dilectis compresbyteris nostris Dionysio et Philemoni, qui prius cum Stephano consentiebant, deque iisdem ad me scripserant, antea quidem paucis, nunc vero pluribus rescripti.

καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς δὲ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέροις Διονυσίῳ καὶ Φιλήμονι, συμφύροις πρότερον Στεφάνῳ γενομένοις, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν μοι γράφουσι πρότερον C μὲν ὀλίγα, καὶ νῦν δὲ διὰ πλετόνων ἐπέστευλα.

VARIORUM NOTÆ.

Antea quidem litteras. His præmittit Eusebius. Ad hunc Xystum (Dionysius) secundam de Baptismo scripsit epistolam, in qua Stephani simul ac reliquorum episcoporum sententiam ac iudicium exponit, ita de Stephano scribens. Ubi hæc epistola non secunda ad Sixtum, sed secunda de baptismo dicitur : quia nimirum Eusebius ab eodem Dionysio de eadem re unam ad Stephanum scriptam ante in memorat. COUSTANT.

De Heleno et de Firmiliano. Rufinus lib. vii, c. 4, vertit, ad Firmilianum et Helenum, etc., ac subnexa epistolæ hujus verba prætermittit. Firmilianus, epist. 75, ad Cyprianum, prædictarum provinciarum episcopos uno Orientalium nomine complectens, ait Stephanum modo cum Afris qui in meridie sunt, modo cum Orientalibus pacem rupisse. COUSTANT.

Decretum est. Iconii videlicet ac Synadæ, ut inferius explicatur, habitis, præter ea quæ in Africa celebrata sunt. COUSTANT.

Primum doctrina instituti. Interpretatio Valesii, primum catechumeni fierent, ideo non placet, quia hinc inducitur lector, ut rebaptizantium iudicio, ab hæresi venientes catechumenorum munia prius

obire debuerint, quam baptismum perciperent. Certe in concilio Carthagenensi iii, cui Cyprianus præfuit, episcoporum 86, sententias habemus : sed cum eos, qui ab hæresi veniunt, baptizandos esse omnes discernant ; ut prius catechumeni fiant, nullus petit. Tantum Lucius a Thabeste dixit : « Hæreticos exsecrandos censeo, et ideo exorcizandos et baptizandos esse : » et cap. 37, Vincentius a Thibari : « Primo per manus impositionem in exorcismo, secundo per baptismi regenerationem tunc possunt ad Christi pollicitationem venire, » manus impositionem, quæ ipso Stephani consensu illis adhibenda erat, exorcismum interpretatus. Isti quidem Afri de doctrina tradenda pariter silent : sed nihil opus erat ut hæc de re quidquam præciperetur, cum hæreticum, nisi catholicam profiteatur fidem, recipiendum non esse leges aliæ doceant. COUSTANT.

De his omnibus... Firmiliano scilicet Heleno ac sociis, ut eos Stephanus a communione sua minime segregaret. COUSTANT.

Deque iisdem ad me scripserant. Valesius hic addidit rebus, quod verbum cum a græco absit, neque latine videtur exprimendum. Commode autem illud

In eadem epistola de Sabellianis hæreticis, inquit Eusebius, *Histor.*, lib. VII, [c. 6, ut pote qui tunc increbescant, Xistum certiozem facit his verbis.

5. Nam cum de doctrina, quæ nuper apud Ptolemaidem urbem Pentapoleos mota est, impiâ et plena blasphemie ih Deum omnipotentem et patrem Domini nostri Jesu Christi, plena incredulitatis et perfidie erga filium ejus unigenitum et primogenitum omnis creaturæ Verbum hominem factum, et quæ Spiritus sancti aufert intelligentiam: cum ab utraque parte et litteræ ad me allatæ essent, et fratres disceptaturi venissent, quantum Deo donante potui, planius edisserens, quasdam scripsi litteras; quarum exemplam ad te misi.

Περὶ γὰρ τοῦ νῦν κινήθεντος ἐν τῇ Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως δόγματος, ὄντος ἀσεβοῦς καὶ βλασφημίας πολλὴν ἔχοντος περὶ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπιστίας τε πολλὴν ἔχοντος περὶ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου, ἀκαισθησίαν δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔλθόντων ἐκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸ γραμμάτων, καὶ τῶν διαλεξιμῶν ἀδελφῶν, ἐπέστελά τινα ὡς ἐδυνήθη παρασχόντος τοῦ Θεοῦ, διδασκαλικώτερον ὑφηγούμενος ὡς τὰ ἀντίγραφα ἔπεμψά σοι.

EPISTOLÆ II DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI

AD PHILEMONEM SIXTI PRESBYTERUM FRAGMENTA.

Ego vero hæreticorum libris legendis ac traditionibus ediscendis operam dabam, ad horam quidem execrandis illorum sententiis animum meum coinquinans, hanc tamen ex iis utilitatem percipiens, ut eos apud me refutarem, et multo amplius detestarer. Et cum frater quidam ex ordine presbyterorum me detereret, ac vereretur ne eidem nequitie cœno commiscerer; quippe animum meum contaminatum iri, aiebat et quidem vere, ut ipse sentiebam: visione divinitus missa confirmatus sum, et sermo ad me factus diserte mihi præcepit dicens: *Lege omnia quæcumque in manus venerint: idoneus enim es qui singula corrigas ac probes: et hinc tibi primum credendi causa et occasio exstitit. Visionem hanc suscepi, ut quæ apostolicæ voci consentiret, quosque majori virtute præditos ita compellanti: Estote periti numularii (1 Thes., xxi, 21).*

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς συντάγμασι καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν αἵρετικῶν ἐνέτυχον, χραίνων μὲν μου πρὸς ὀλίγον τὴν ψυχὴν ταῖς παμμίαιροις αὐτῶν ἐνθυμήσεσιν ὄνησιν δ' οὖν ἀπ' αὐτῶν ταύτην λαμβάνων, τὸ ἐξελέγχειν αὐτοὺς παρ' ἑμαυτῶ, καὶ πολλὴ πλῆθον βδελύττεσθαι. καὶ δὴ τινος ἀδελφοῦ τῶν πρεσβυτέρων με ἀπείργοντος καὶ δεδιττομένου συμφέρεσθαι (ἢ λ. συμφέρεσθαι) τῷ τῆς πονηρίας αὐτῷ βορβόρῳ ἠλυμαίνεσθαι γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἑμαυτοῦ, καὶ ἀληθῆ γε λέγοντος, ὡς ἠσθόμην, ὄραμα θειπεμπτον προσελθὼν ἐπέβρωσέ με. καὶ λόγος πρὸς με γενόμενος προσέταξε διαρρήδη λέγων, πᾶσιν ἐντύγχανε οἷς ἂν εἰς χεῖρας λάβοις. διευθύνει γὰρ ἕκαστα καὶ δοκιμάζειν ἱκανὸς εἶ. καὶ σοι γέγονε τοῦτο ἔξαρχῆς καὶ τῆς πίστεως αἴτιον. ἀπεδεξάμην τὸ ὄραμα, ὡς ἀποστολικῆ φωνῆ συντρέχον τῇ λεγούσῃ πρὸς τοὺς δυνατωτέρους, γίνεσθε δόκιμοι τραπεζίται.

Deinde, inquit Eusebius, nonnulla de omnibus hæresibus interlocutus subdit.

Hanc ego regulam et formam a beato papa nostro Heracla accepi. Eos enim qui ab hæresibus venie-

Τούτου ἐγὼ τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαθον. τοὺς γὰρ προσιών-

VARIORUM NOTÆ.

de iisdem dictum intelligere est de Firmiliano, Heleno, quos a communione segregandos Dionysius ac Philemon presbyteri cum Stephano censebant.

COUSTANT.

Nam cum de doctrina... Totum hoc fragmentum Rufinus licentia sibi consueta latine ita convertit: « Cum de ea doctrina, quæ apud Ptolemaidam Pentapoleos civitatem nuper exorta est, plena blasphemie in Deum patrem et Dominum nostrum Jesum Christum, negans vere esse eum filium Patris, nec primogenitum omnis creatura, similiter et Spiritus sancti auferens intellectum: pro quibus cum utraque partes ad me venissent, et presentibus fratribus quæ commota fuerant discussissent, etiam litteris, proat Deus dedit parvitatæ, prosecutus sum et scripsi singula quæque diligenter exponens. Quarum tibi exemplaria trans-misi. » COUSTANT.

EPIST. II. — Fragmentis superioris epistolæ istud Eusebius proxime subnectit his verbis: *In epistola ad Philemonem Romanum presbyterum, quæ inter eas quas de baptismo scripsit est tertia, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν περὶ βαπτισματος, idem Dionysius hæc refert. Nempe recenseatur prima ad Stephanum, secunda superior ad Xystum, hæc tertia: eoque ordine notat Eusebius*

hanc epistolam ad Philemonem superiori ad Xystum non esse anteriorem. Quocirca defendi nequit opinio Baronii, qui fragmentum istud ex epistola sub Stephano scripta excerptum arbitratur. Neque tamen præmissa ad Xystum posterior est, utpote cujus Dionysius in ea ipsa n. 2, meminit. Quapropter utramque censemus simul missam. Nec alia de causa hanc ip illa commemoratam existimamus, nisi ut cum Xysto communicaretur. Et hæc igitur ad Xystum aliquo modo pertinet: ideoque fragmenta ejus nobis ab Eusebio transmissa hic exhibere nostri videtur instituti. Illa autem eo exhibemus libentius, quod ad questionem de baptismo illustrandam non parum conferant. COUSTANT.

Estote periti numularii. Verba eadem plurimi patres, a Cotelerio in lib. ii *Constit. apost.*, c. 56, summa diligentia collecti, velut Christi aut apostoli laudant. In nostris tamen seu grecis seu latinis exemplaribus desiderantur. Eorum loco Rufinus, quem propterea ingentis confidenter arguit Cotelerius, substituere non dubitavit. *Omnia legite, quæ bona sunt tenete, quomodo scilicet sententiam Pauli I Thess. v, 21 Augustinus lib. de Nat. et grat., cap 59, profert.* COUSTANT.

baat, etiamsi ab Ecclesia defecissent, immo nec defecissent, sed cum cœtus fidelium frequentare viderentur, insimulati essent quod perversæ doctrinæ magistros audituri adirent, ejectos ab Ecclesia, post multas preces non prius admisit, quam quæcumque ab adversariis audierant, palam publiceque enarrassent. Tum demum ad cœtus fidelium eos admisit, nequaquam ab eis petens ut baptismum iteratò suscipere. Quippe jam antea Spiritum sanctum ab ipso acceperant.

Rursus hac questione abunde ventilata subjicit.

Illud præterea didici, non nunc primum apud Afros tantum hunc morem fuisse inductum, sed et multo antea superiorum episcoporum temporibus apud populosissimas ecclesias; idque synodis fratrum Iconii et Synodæ habitis, necnon quam plurimis placuisse. Quorum subvertens sententias, in jurgia eos et contentiones conjicere nolim. Dictum est enim: *Non transferes terminos proximi tui, quos posuerunt patres tui* (Deut., xix, 14).

EPISTOLÆ III, DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI

AD DIONYSIUM TUM XYSTI PRESBYTERUM, AC POSTEA EJUS SUCCESSOREM FRAGMENTUM.

Novatianum merito adversandum docet ob schisma, ob dogma impium, ob iteratum baptismum ad se venientium.

Nam Novatianum merito aversamur qui Eccle-

τας ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καὶ τοὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποστάντας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀποστάντας, ἀλλὰ συναγεσθαι μὲν δοκοῦντας, καταμνησθέντας δὲ ὡς προσφοιτῶντας τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων, ἀπελάσας τῆς ἐκκλησίας, δεομένους οὐ προσήκατο, ἕως δημοσίᾳ πάντα ὅσα ἀκηκόασι παρά τοις ἀντιδιατεθειμένοις, ἐξέφρατταν καὶ τότε συναγαγεν αὐτῶν ἑτέρου βαπτίσματος. τοῦ γὰρ ἁγίου πνεύματος πρότερον παρ' αὐτοῦ τετυχήμεσαν.

Μεμάθηκα καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον τοῦτο παρεστῆγαγον, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπους ἐν ταῖς πολυαθροωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελφῶν, ἐν Ἰκονίῳ, καὶ Ἐπιδόμοις, καὶ παρά πολλοῖς τοῦτο ἔδοξεν. ὦν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων, εἰς ἔριν καὶ φιλονεικίαν αὐτοὺς ἐμβάλεῖν οὐχ ὑπομένω. οὐ γὰρ μετακνήσεις, φησὶν, ὄρια τοῦ πλησίου σου, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου.

VARIORUM NOTÆ.

Qui ab hæreticis... Tres hominum classes istic a Dionysio videntur insitui: prima eorum, qui apud hæreticos nati, et ab illis baptizati, ad Ecclesiam veniebant; altera eorum qui redibant ad Ecclesiam, a qua palam defecerant; postrema nonnullorum, qui licet Ecclesiæ cœtus frequentare non desistissent, clam tamen conveniebant hæreticos, eosque velut magistros audiebant. Quod si ita est, stare nequit quod Hieronymus lib. de Script. eccl. c. 79, scribit de Dionysio Alexandrino: *Hic in Cypriani et Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diversos plurimas misit epistolas.* Iste quippe præsul singulos proxime memoratos ad Ecclesiam venientes, nullo illorum baptismo iterato, a se decessoris ac præceptoris sui exemplo susceptos declarat Verum postulare videtur fragmenti hujus clausula, ut et ea quæ antecedunt, ad illos unos referamus, qui ab Ecclesia catholica ad hæresim defecerant. Ut ut est, hac in re Hieronymi testimonio inferior non est auctoritas Basilii Cæsareæ episcopi, qui quidem epist. canon. ad Amphiloeh. c. 5, hæreticorum baptismum a Dionysio Alexandrino susceptum esse docet; ac mirari se ait, quo pacto tantus antistes, canonum peritiam præditus, ne Pepuzenorum quidem baptismum, tametsi in Patrem et Filium et Montanum Priscillamque baptizabant, rejiceret. Sic porro loquitur Basilius, non quia baptismum in nomine Patris et Filii et Montani ac Priscillæ conferebant Montanistæ: sed quia Spiritus sancti vocabulo montanum ac Priscillam, per quos Spiritum sanctum, locutum ac perfectius datum esse prædicabant, intelligere censebantur Spiritum sanctum. Insistit nempe Basilius vestigiis decessoris sui Firmiliani, a quo iidem hæretici credere arguuntur Spiritum per Montanum et Priscillam (apud Cyprian. legitur Priscam) locutum; adeoque non veritatis Spiritum, sed erroris. Denique ab iterando baptismo, seu a Cypriani Africanæque synodi dogmate quantum abhorreret Dionysius, sequens ejus ad Xystum epistola 4, comprobabit. CONSTANT.

Ad cœtus fidelium. Valesius et superius verbum συναγεσθαι, cum fratribus communicare, et nunc συνα-

Νουατιανῶ μὲν γὰρ ἐλλογῶς ἀπεχθανόμεθα, διακο-

γὰγεν ad communionem admisit, latine convertit. Utrumque cœtus sonat vel quos quispiam adit, vel quibus copulatur. Quocirca istud συναγεσθαι vertere liceret, cœtibus (subaudio catholicis) copulavit. Cui loquendi rationi concinens Siricius epist. 1, ad Himer., c. 1, dicit: « Hos per invocationem solum septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione. Catholicorum conventui sociamus. » Et Leo epist. 2, ad Rusticum c. 18: « Per manus impositionem, invocata virtute Spiritus sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt. »

CONSTANT.

Nequaquam ab eis petens. Apud Vales.: « Nequaquam existimans iterato baptismo eis opus esse. » CONSTANT.

Ab ipso acceperant. Videlicet Heracla, qui baptismum eis contulisse ponitur. Iis etiam, qui apud hæreticos baptizati sunt, collatus quodam modo dici potest Spiritus sanctus, ad accipiendum videlicet sacramentum, non ad percipiendam sacramenti gratiam, quam ab hæreticis percipi posse negant etiam illi patres, qui hæreticorum baptismum suscipiunt. Acceptum quippe sacramentum, remoto erroris obice quo virtus ejus suspensa tenebatur, et supplemento ejus quod deerat accedente, ut loquitur jam non semel laudatus Anonymus Lab. tom. 1 Conc. pag. 775, hoc est, ut ejusdem verbis utar, fide postmodum sincerata prorsusque purgata, integritatem tandem suam consequitur. CONSTANT.

Superiorum episcoporum. Cyprianus epist. 71, ad Quintum, et epist. 2, ad Stephanum ab Agrippino inductum fatetur; Firmilianus vero epist. 75, ad Cyprian. in Oriente confirmatum docet in Iconio, qui Phrygiæ locus est, cum eo convenissent episcopi ex Galatia et Cilicia et cæteris finitimis regionibus. Cum autem hunc Dionysii locum Eusebius Historiæ suæ inseruerit, Cyprianum ejus sententiæ, quæ hæreticos rebaptizari volebat primum auctorem nequirit censere, hæc illius verba lib. vii, c. 2, hoc sonare videntur. CONSTANT.

Dionysii fragmentum. Ex verbis epistolæ superioris

siam discidit, et ex fratribus quosdam ad impietatem et blasphemias pertraxit; qui impiissimam de Deo doctrinam in orbem invexit, et clementissimum Dominum nostrum Jesum Christum quasi immisericordem calumniatur; ac præter hæc omnia sacrum lavacrum irritum habet ac rejicit, fidemque et confessionem, quæ baptismo præmittuntur, subvertit, et Spiritum sanctum ab iis penitus fugat, etiamsi spes aliqua subsit; vel quod in illis permanserit, vel quod ad eos reversus sit.

Λύεται τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας ἠλλύσαντι, καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιώτατην ἐπεισκυκλήσαντι, καὶ τὸν χρηστότατον κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀνηλεῆ συκοφαντοῦντι, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ λουτρὸν ἀθετοῦντι τὸ ἄγιον, καὶ τὴν τε πρὸ αὐτοῦ πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἀνατρέποντι, τὸ τε πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτῶν, εἰ καὶ τις ἦν ἐλπίς τοῦ παραμεῖναι ἢ ἐπαυλεῖν πρὸς αὐτοῦ, παντελῶς φυγαδεύονται.

EPISTOLÆ IV, DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI

AD SIXTUM II. PAPAM FRAGMENTUM.

De homine qui baptismo Ecclesiæ initiari expetebat, cum baptismum aliis verbis ac rebus apud hæreticos suscepisse se diceret.

Vere etenim, frater, consilio opus habeo, et sententiam tuam expeto, ne forte halluciner, super negotio quod mihi tale accidit. Quidam ex fratribus, qui ad ecclesiam conveniunt, jam pridem pro fidei habitus, et qui ante meam ordinationem, ac ni fallor, ante ipsius quoque Heraclæ episcopatum cœlus fidei participes fuerat, cum interfuisset baptismo eorum qui nuper baptizabantur, et interrogationes responsionesque audisset, ad me accessit flens et vicem suam ingemiscens. Pedibusque meis advolutus, confiteri atque dejerare cœpit, baptismum quo apud hæreticos initiatus fuerat, non hujusmodi esse, neque quidquam omnino habere cum hoc nostro commune: quippe plenum fuisse impietatis et blasphemiarum. Aiebatque animum suum acerbissimo doloris sensu compungi, ac ne oculos quidem ad Deum attollere se

καὶ γὰρ ὄντως, ἀδελφε, συμβουλῆς δεῖμαι, καὶ γνώμην αἰτῶ παρὰ σοῦ, τοιοῦτον τινός μοι προσελτύτος πράγματός, δεδιώς μὴ ἄρα σφάλλωμαι. τῶν γὰρ συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομιζόμενος ἀρχαῖος καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας, αἶμαι δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μακαρίου Ἡρακλᾶ καταστάσεως τῆς συναγωγῆς μετασχὼν, τοῖς ὑπὸντον βαπτιζομένοις παρατυχῶν, καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων ἐπακούσας, προσῆλτέ μοι κλαίων καὶ καταθρηγῶν ἑαυτὸν. καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου, ἐξιμολογούμενος μὲν καὶ ἐξιμνύμενος τὸ βάπτισμα, ὃ παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς θεοβάπτιστο, μὴ τοιοῦτον εἶναι, μὴ δὲ ὅλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν· ἀσεβείας γὰρ ἐκείνου καὶ βλασφημιῶν πεπληρωῆσθαι. λέγων δὲ πάνυ τι τὴν ψυχὴν νῦν κατανεύχεται, καὶ μὴ δὲ παρῆρησιον ἔχειν ἐπάραι τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὸν Θεόν, ἀπὸ τῶν ἀνοσιῶν ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὁρμώμενος.

VARIORUM NOTÆ.

colligere est, eo ipso tempore, quo Stephanus papa de hæreticis non rebaptizandis scripsit, Philemonem ac Dionysium presbyteros eadem de re litteras ad Dionysium Alexandrinum misisse. Iisdem quoque Dionysius Alexandrinus primo paucis, ac deinde cum jam Stephano Xystus successisset, pluribus rescripsit, et quidem separatim, ut ex eo conficitur, quod epistola quæ ad Philemonem rescripta est, *tertia de baptismo*: et quæ ad Dionysium, *quarta* ab Eusebio appelletur. De hac porro idem Eusebius ita præloquitur: «Quarta ejus (Dionysii) de baptismo epistola ad Dionysium scripta est, tunc quidem Romanæ urbis presbyterum, sed qui aliquanto post tempore ejusdem urbis episcopus constitutus est. Ex qua hunc ipsum Romanum Dionysium eruditissimum planeque admirandum virum fuisse testimonio Dionysii Alexandrini licet cognoscere.» Tum hæc præfatus, subnexam fragmentum subjicit. CONSTANT.

Lavacrum irritum habet. Quocirca in epistola 75 Cypriani ad Jubanianum legimus, *Novatianenses rebaptizare eos, quos a nobis sollicitant.* Et apud Augustinum append. tom. iii antiquus auctor vet. et nov. Testam. quæst. 102, de ipso Novatiano ait: *In tantum irascitur nobis, ut et nos Christianos neget,* (ideoque baptismum nobis iterandum censet), *cum sciat nos ea fide initiatos, de qua ipse præsumit.* Quibus concinit illud vulgati Ambrosii Comment. in I Cor. cap. 1: «Sic enim erant, sicut nunc Novatiani et Donatiani, qui baptismum sibi vindicant, a nostris baptizatos reprobantes.» CONSTANT.

Etiamsi spes aliqua subsit. Græca vox ἐλπίς interdum pro opinione usurpatur. Et hic quidem constructio ejus cum verbo præteriti temporis postulare videtur, ut illam ea ratione intelligamus. Neque vero cum Valesio hunc locum de lapsis in idololatriam, sed de Catholicis a Novatiano subversis interpretamur, quorum ille baptismum exsufflans, Spiritum sanctum sacramenti hujus munere acceptum fugabat, quamvis in eorum aliquibus, antequam subverterentur, Spiritum sanctum vel permansisse per innocentiam vel esse ut cum Valesio per penitentiam rediisse credibile sit. Ita nihil opus queramus, *In lapsis quomodo potest remanere Spiritus sanctus?* CONSTANT.

Dionysii Alexandrini fragmentum. De hac epistola Eusebius ita præloquitur: «Extat et quinta ejusdem epistola ad Xystum Romanæ urbis episcopum, in qua postquam adversus hæreticos multa disseruit, hujusmodi quiddam sua re late contigisse narrat.» In ea autem narrat Dionysius quod nuper contigerat, cum baptismum publice ac sollempniter tradidisset. Unde hanc epistolam paulo post Pascha, vel certe Pentecosten, anni 258, scriptam esse colligitur. CONSTANT.

Baptismum quo apud hæreticos initiatus fuerat. Rufinus hæc ita reddidit: «Baptisma ab hæreticis aliter se suscepisse: quod tamen secundum ea, quæ nunc videret a nobis ministrari, nec baptismum duceret, eo quod esset repleta blasphemis omnis illa confessio.» Dionysii ejusque decessorum ævo in Alexandria ecclesia, ut baptismum non iterato susciperentur hæretici usu receptum fuisse ex hoc loco evidenter conli-

audere, quod scelestis illis verbis ac rebus initiatus fuisset. Quapropter exorabat, ut hoc purissimo lavacro susceptione et gratia donaretur. Quod ego quidem facere non sum ausus; sed diurnam illi communionem ad id satis fuisse dixi. Nam qui gratiarum actionem audierit, et qui cum cæteris responderit Amen; qui ad sacram mensam adstiterit, et manus ad suscipiendum sanctum cibum porrexerit, atque illum exceperit, et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fuerit diutissime, eum adhuc de integro renovare non ausus fuerim. Porro illum

και δια τουτο θεόμενος τῆς εὐκλεισεστάτης ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ χάριτος τυχεῖν ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι, φήσας αὐτάρκη τὴν πολυχρόνιον αὐτῷ κοινωνίαν εἰς τοῦτο γεγονέναι. εὐχαριστίας γὰρ ἔπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτεινάντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον. καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετασχόντα ἰκανῶ χρόνῳ, οὐκ ἂν εἴς ὑπαρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ μετάβηταίαις πίστεως, καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως τῇ μετοχῇ τῶν ἁγίων

VARIORUM NOTÆ.

citur. Illud quoque notandum, scrupulum homini de baptismo suo non ideo injectum, quia eum ab hæreticis, sed quia sub aliena forma, ut existimabat, suscepisset. Baptisma enim aliis verbis aut rebus, quam quæ Christus præscripsit, numquam in Ecclesia pro Christi baptismo, adeoque nec pro vero baptismo, habitum est. Non aliter sentiebat Dionysii decessor, etsi forsitan culpandus, quod hominem ab hæresi venientem, qua ratione baptizatus esset, interrogare neglexit. Hujusmodi incommodum ut caveretur deinceps, anno 514. concilium Arelatense can. 8, constituit, « ut si ad Ecclesiam aliquis de hæresi venerit, interrogent eum Symbolum, et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum sanctum; quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. » COUSTANT.

Verbis ac rebus. Valesius, *verbis ac ceremoniis*. Hic religioni est a græco tantisper discedere. Quinam vero essent hæretici, quæ res ac verba, quibus baptismum administrabant, ut exposuisset Dionysius, nemo non desideraret. Sed nec forte ipse ab eo, qui de baptismo suo ambigebat, quidquam nisi generalibus verbis ediscere potuerat. COUSTANT.

Susceptione et gratia. Christophors. *susceptione in Ecclesia*. Musculus simpliciter *susceptione*: quam interpretationem sibi magis probari Valesius in notis declarat; quia in baptismo Deus nos tamquam filios suscipiat. Ipse in Eusebii textu præfert, *verissimaque adoptione*. Nos autem hunc locum sic intelligendum censemus, quasi legeremus, ut non modo *susceptione*, qua gaudebat in Ecclesia receptus, sed et *gratia*, qua se privatam dolebat, donaretur. Ex hac Rufini interpretatione, *Propter quod exorabat mundari se et purificari ecclesiastico baptismo, ut et gratiam consequi posset Spiritus sancti, illum legisse liquet παραδοχῆς χάριτος*, sine media particula *καὶ*. Quæ lectio si vera est, latine vertendum erit *perceptione gratiæ*. COUSTANT.

Responderit amen. His consentanea sunt ista Justinii martyris Apolog. 1, *Ubi absolvit (sacerdos) preces et Eucharistiam perfectit, omnis populus, qui adstat, succelamat dicens, Amen.* Οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρών λαός παρενοσημῆ λέγων, Ἀμὴν. Quocirca Justinianus imp. Novel. 137, c. 6. *Jubemus, inquit, omnes episcopos et presbyteros non in secreto, sed cum ea voce quæ a fidelissimo populo exaudiatur, divinam oblationem . . . facere.* Et mox, *Si solum benedictis spiritu, is qui idiotæ locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni subjiciet sanctum illud Amen?* Jam quidem superius pag. 157 not. b, observavimus fideles sacerdoti eucharistiam sibi tradenti, ac dicenti, *Corpus Christi, aut Sanguis Christi*, respondere olim consuevisse *Amen*. At Dionysium de re-ponsione *Amen*, quæ consecrationis verbis subjiciatur, modo loqui orationis ejus series persuadet. Ab eo certe dictum narrat, quem postea ad altare percipiendæ eucharistiæ gratia inducit. Jam verò antiquatum morem revocare privati non

est: sed alterum diutino usu nunc receptum vir humilitatis ac pacis studiosus semper prætulit. Satis habebit, cum ad eum venerit sacræ liturgiæ locum, ubi antiqui respondere solebant *Amen*, eam fidem, quam illi hac voce exprimebant, sincero mentis affectu firmare, ut ex Ambrosii lib. de *Myster.* cap. 9, consilio, quod os oli n loquebatur dicens *Amen*, hoc est verum est, nunc mens intenta fateatur. COUSTANT.

Et manus ad suscipiendum. Et hic usus, quo fideles Christi corpus manibus excipere solebant, antiquatus est, sed nulla lege abrogatus legitur. Eum saltem ad sæculum sextum in Gallis perseverasse Mabillonius no-ter lib. 1 *Liturg. Gallic.*, cap. 5, n. 25, ex lib. x Gregorii Turon., cap. 8, colligit. COUSTANT.

Renovare non ausus fuerim. An Dionysio responderit Xystus, ejusque scrupulum exemerit, nobis ignotum. Forte etiam huic papæ rescribendi opportunitatem persecutio ac mors non multo post interveniens sustulit. At eum, qui præscripsit a Christo verbis baptizatus non fuisset, baptizandum esse superius allatus Arelatensis concilii canon 8, clare decidit. Quocirca et Nicænum concilium can. 19 Paulianistas ad Ecclesiam venientes baptizari voluit; quia inquit Innocentius epist. 16, ad Macedonas, cap. 10, *hæretici illi in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti minime baptizabant*: adeoque nullum erat hujusmodi baptisma. *Quis enim*, inquit Augustinus lib. vi de *Bapt. cont. Donat.* c. 25, *nesciat non esse baptismum Christi, si verba evangelica, quibus symbolum constat defuerint. Christi tamen generale præceptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.*; nec cuiquam, ab Evangelii prædicatione, salutem sperandam censet Ecclesia, nisi qui hoc præceptum re vel voto impleverit. Quantumvis frequentarit quis fidelium cætus, ibique corporis ac sanguinis Christi particeps fuerit, de gratia Spiritus sancti ab eo percepta nemo certior esse potest, quam de hoc munere tum Cornelio tum sociis ejus indulto certus fuit Petrus: qui nihilominus eos omnes, quos Spiritu sancto plenos conspiciat, baptizandos esse non dubitavit, *ut nihil prætermisum videretur*, inquit Cyprianus epist. 2, ad Steph., n. 1, *quominus per omnia divini præcepti atque Evangelii legem apostolica magisteria servarent.* Nec ambigendum mihi videtur, quin hoc ipsum Dionysio exploratum fuerit. Inde igiturangebatur potius, quod cum is, qui se rebus ac verbis aliis baptizatum dicebat, nulla certa ratione istud comprobaret, baptismum præter apostolicam doctrinam iterare vereretur. Eum nemp in se expertus est iterationis baptismi horrorem, quem fidelium animis insitum esse postea Augustinus lib. v de *Bapt. cont. Donat.* c. 5. testatus est. Et in hac dubitatione æstuans, de homine prædicto id sentire maluit, quod de aliis in Ecclesia non baptizatis Cyprianus epist. 75, ad Jubaianum, sentire se dixit: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare, et eos, qui ad Ecclesiam simpliciter (sine baptismo) admissi, in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare.* Subinde vero formidinem hujusmodi Leo epist. 115, ad Neonem,

hono animo esse jussi, et cum firma fide ac bona conscientia accedere ad Sancta, et participem eorum fieri. Verum ille lugendi finem non facit, et ad mensam accedere exhorrescit, vixque rogatus interesse orationibus sustinet.

προσιέναι. ὁ δὲ οὔτε πεντῶν πάντως πέφυκε τῆ τραπίτῃ προσιέναι καὶ μόλις παρακαλούμενος συνιστάται ταῖς προσευχαῖς ἀνέχεται.

VARIORUM NOTÆ.

levavit: ubi præmittens, *In primis itaque providere debemus, ne dum speciem quamdam cautionis tenemus, damnum regenerandarum incidamus animarum, fatetur quidem deinde, inexpiabile esse facinus, lavacrum, quod regenerandis semel tributum est, his subire; verum mox nihilominus addit: Sed in hoc (quem vere baptizatum nemo scit,) nihil simile formidatur; quoniam non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur.* Porro de baptismo, cujus causa Dionysius Xystum sibi consulendum duxerat, illud certo constabat, eum ab hæreticis fuisse colla-

tum. Nec dubium quin si homo sic baptizatus Cyprianum et eos, qui cum illo Africana in synodo convenerant, adisset, hunc baptizandum esse statim decrevisset. Et inde igitur Dionysium cum iisdem minime consensisse confirmatur. Hinc certe constat hominem illum, qui baptizatus ab hæreticis fuerat, ab Heracla in Ecclesiam sine novo baptismo fuisse admissum. Ipsevero Dionysius Heraclæ in recipendis hæreticis morem sequi se conceptis verbis profitetur.

COUSTANT.

NOTITIA

SCRIPTORUM QUORUMDAM QUÆ AD SIXTUM ATTINENT.

I. Præterea Dionysius aliam ad Sixtum scripsit epistolam, quam Eusebius, lib. vii, *Hist.*, c. 9, his verbis indicare satis habuit: « Est et quinta ejusdem Dionysii epistola de baptismo, ipsius et ecclesiæ quam regebat nomine, ad Sixtum et ecclesiam urbis Romæ, in qua de proposita questione prolixam admodum disputationem instituit. »

II. Pontius in Vita S. Cypriani hæc habet: « Jam de Sixto hono et pacifico sacerdote, ac propterea beatissimo martyre, nuntius venerat. Sperabatur jamque carnifex veniens. » Quæ verba sic summatim reddit Oxoniensis editor: « Sixtus pontifex romanus de persecutione secutura Cyprianum admonet; »

adeoque, si Pontii assecutus est mentem, dicendus est Sixtus passionis proximus ad Cyprianum litteras misisse, quibus eum de persecutione imminente certiore faceret. Verum hoc tantum sibi vult Pontius, persecutionem Romæ flagrare, jamque de Sixti martyrio ac nece nuntium venisse, et Carthagine in dies carnificem expectari. Ibi enim perstringit hic diaconus quod Cyprianus epist. 82, ad Successum explicat, eos nempe venisse, quos Romam, ut veritatem explorarent, ipse miserat; a quibus et Valerianum adversus christianos ad senatum rescripsisse, et Sixtum animadversum, et huic persecutioni in Urbe præfectos quotidie insistere didicit. D. COUSTANT.

DE SANCTO DIONYSIO

ROMANO PONTIFICE

PROLEGOMENA.

ARTICULUS PRIMUS.

Ejus vitæ historia.

Dionysius origine Græcus, et patria Calaber vulgo creditur (1). De ejus rebus gestis usque ad annum 256 Jesu Christi nihil certi compertum habemus. Ea tempestate romanæ presbyterum agebat Ecclesiæ, quem Epistolis suis adiit Dionysius Alexandrinus. Ex illa, quæ quarta erat de Baptismo (2), « hunc ipsum Romanum Dionysium eruditissimum, planeque admirandum fuisse, testimonio Dionysii Alexandrini licet cognoscere. » Stephano faverat Dionysius; siquidem ipse ac Philemon Firmilianum et Helenum hæreticorum baptismum rejicientes a communione segregandos

cum Stephano papa censebant (3). Sed de sententia Stephani discessit postmodum, sive hæreticos cum Cypriano baptizandos esse judicavit (4), sive durius Stephani Afros vel excommunicantis, vel saltem excommunicationem minitantis factum improbarit. Id docet Dionysius Alexandrinus ad Sixtum Dionysii Romani decessorem epistola, quæ est secunda de Baptismo: « Sed et charissimis fratribus et comprehyteris nostris Dionysio et Philomeni, qui prius idem cum Stephano senserant, antea quidem breviter, nunc vero pluribus verbis scripsi. » Horum igitur duorum Romanæ Ecclesiæ Presbyterorum Sapientia, inquit Cl. Maranus (5), nec immerito mitigatum exi-

(1) Cave, *Hist. litterar.*, t. 1, pag. 153; Joan. Georg. Walch., *Hist. Eccles.*, pag. 1001. Liber Pontificalis, *monachum* fuisse tradit, quod est longe falsissimum.

(2) Euseb., *Hist. Ecclesiast.*, lib. vii, cap. 7; et apud Galland., tom. iii, Ep. 8, p. 523, in not. 5.

(3) Vide Contantii not. 6, in Ep. 6, quæ est secunda de Baptismo ad Sixtum II, in hoc tomo, supra.

(4) Ita quidem censet Lannoyus, tom. viii, pag. 605. Sed perpaucos fore, inquit Cl. Maranus, in *Vita S. Cypriani*, § 30, pag. 100, edit. Venet. 1758, in fol., arbitror, qui Launoyi conjecturam non explodant.

(5) Maran., loco citat., pag. ci.